

De recessie en de sociale dialoog in de bankensector: een Europees perspectief

Samenvatting

Inleiding

Het mondiale bankstelsel staat centraal in de grootste economische crisis in zeker zeventig jaar. De crisis heeft de sector, die in de voorafgaande dertig jaar al grote veranderingen heeft ondergaan, hard getroffen. Structurele veranderingen in de wereldeconomie, veroorzaakt door globaliseringsprocessen en technologische ontwikkelingen, hebben het bankstelsel internationaal getransformeerd. Afgezien van deze mondiale ontwikkelingen, werd het bankstelsel van Europa voor uitdagingen gesteld die werden veroorzaakt door het Europese integratieproces en de totstandkoming van de interne Europese markt. De Europese banken hebben hun strategieën aangepast om in een grotere markt te kunnen concurreren; zij hebben belangrijke fusie- en acquisitieprocessen doorlopen, hun producten gediversifieerd en gebruik gemaakt van technologische veranderingen. De ontwikkeling van de bankensector heeft geleid tot tegengestelde ontwikkelingen in de werkgelegenheidsdynamiek van de sector in Europa. De werkgelegenheid is tussen 2004 en 2008 gestegen met gemiddeld 6,5%. Maar terwijl de werkgelegenheid in een aantal nieuwe lidstaten (in het bijzonder in Bulgarije, Estland, Letland, Litouwen en Roemenië) sterk steeg, zagen andere landen banen bij kredietinstellingen verdwijnen; zo raakte de Duitse bankensector in deze periode bijvoorbeeld meer dan 26.000 werknemers kwijt. Sinds 2008 zijn de gevolgen van de economische crisis voor de bankensectoren van de Europese landen gemengd.

Beleidscontext

Ondanks het wisselende effect van de crisis op de negen EU-lidstaten die in dit verslag worden geanalyseerd (Estland, Frankrijk, Duitsland, Hongarije, Italië, Nederland, Spanje, Zweden en het Verenigd Koninkrijk), zijn de maatregelen die de nationale regeringen hebben genomen, vergelijkbaar. Alle regeringen hebben getracht het vertrouwen van consumenten en beleggers te vergroten en liquiditeit te verzekeren door middel van garantiefondsen of door banken betaalbare kredieten te

verstrekken. In de zwaarst getroffen landen, zoals Hongarije en het Verenigd Koninkrijk, en voor enkele banken in Nederland, hebben de regeringen ingegrepen met 'bail out'-regelingen, waarbij de staat de zeggenschap over banken geheel of gedeeltelijk overnam.

De verwachting is dat de belangrijkste structurele trends van de afgelopen twintig jaar zich in de komende jaren zullen voortzetten, in het bijzonder de trends die verband houden met een toename van het aantal fusies en acquisities, herstructureringsprocessen in ontwikkelde economieën, en expansie in Oost-Europa. Maar volgens het Internationaal Monetair Fonds (IMF) heeft de recente volatiliteit van de staatsobligatiemarkt, na de ineensloring van Lehman Brothers en de daaruit voortvloeiende financiële crisis, de zwakke punten van de Europese bankensector duidelijker blootgelegd. Vooral in de Eurozone zorgen de door banken aangehouden overheidsobligaties voor een nauwe koppeling tussen vermeende landenrisico's en risico's van de financiële sector, waardoor de toegang tot interbancair lenen voor sommige instellingen wordt beperkt. Deze factoren vergroten de zorgen over een kredietcrisis. De stresstests die voor Europese banken zijn uitgevoerd, leveren aanwijzingen op voor mogelijke interventies en de volgende stap met het oog op de versterking van de sector is, volgens het IMF en het European Banking Forum (EBF), de herstructurering en kapitalisatie van de kwetsbare banken en het herstel van het vertrouwen in het hele systeem.

Hoofdconclusies

De bankensectoren in Hongarije en het Verenigd Koninkrijk lijken extra hard door de crisis te zijn getroffen op het punt van winstgevendheid en werkgelegenheid. In het merendeel van de geanalyseerde landen was het effect matig. In Estland, Frankrijk, Duitsland, Nederland en Zweden verschilde het effect van de crisis, afhankelijk van de kenmerken van de individuele banken. In deze landen

kampten slechts enkele banken met winstderving, verslechtering van de kwaliteit van de portefeuille en banenverlies, terwijl andere banken niet noemenswaardig werden getroffen. In Zweden was er sprake van een scherpe economische neergang, die leidde tot een recessie, maar grote verliezen op leningen werden geleden in andere landen waar Zweedse banken actief waren. Swedbank en SEB waren het sterkst vertegenwoordigd in de Baltische staten, die zeer hard werden getroffen door de economische neergang. In Italië en Spanje had de financiële crisis vrijwel geen effect op de bankensector.

De dialoog op sectoraal en bedrijfsniveau is nuttig gebleken voor het aanpakken van door de crisis veroorzaakte problemen in de relaties tussen vakbonden en werkgevers. Aan veranderingen is hoofdzakelijk het hoofd geboden door collectieve arbeidsonderhandelingen, zowel op sectoraal als op bedrijfsniveau. Tot de belangrijkste onderwerpen die werden besproken, behoorden maatregelen om banen te beschermen, het effect van herstructureringsprocessen op de werkgelegenheid, en de terugdringing van de arbeidskosten. In de meeste gevallen omvatten de managementstrategieën om kosten te besparen een verhoging van de arbeidsintensiviteit en loonsverlaging. Deze trends hebben bijgedragen tot een verandering in de traditionele kenmerken van de sector, namelijk een goede beloning en goede arbeidsomstandigheden en -voorwaarden.

Collectieve arbeidsonderhandelingen werden weliswaar moeilijker, maar zijn een belangrijke factor gebleken in het reguleren van de sociale effecten van de crisis. In enkele gevallen is het ook mogelijk geweest om in de onderhandelingen te innoveren, zoals bleek in het onderzoek met betrekking tot Duitsland, waar de noodzaak van regulering van verschillende aspecten van de verkoop van producten en de advisering van klanten, in elk geval indirect als onderwerp in de collectieve arbeidsonderhandelingen is geïntroduceerd. De stelsels voor collectieve arbeidsonderhandelingen die worden gekenmerkt door coördinatie tussen sectorale en gedecentraliseerde niveaus (zoals in Frankrijk, Italië, Spanje en Zweden en tot op zekere hoogte in Duitsland en Nederland), lijken een relatief effectief model te vormen.

Arbeidsverhoudingen

Over het algemeen heeft de crisis geen kwalitatieve effecten gehad op de arbeidsverhoudingen, aangezien hun structuur en mechanismen in wezen ongewijzigd zijn gebleven. De dialoog op sectoraal en bedrijfsniveau is nuttig gebleken om door de crisis veroorzaakte problemen aan te pakken. Het is interessant op te merken dat het belang van de arbeidsverhoudingen op bedrijfsniveau, in het geval van Hongarije en het Verenigd Koninkrijk, in de laatste

jaren is toegenomen.

De verschillende nationale stelsels hebben te maken met toenemende concurrentie tussen vakbonden. De beperkte middelen en de verminderde speelruimte hebben geleid tot verschillende reacties, in het bijzonder aan de kant van de vakbonden. Eén van de resultaten is dat akkoorden slechts door enkele vakbonden worden ondertekend, mogelijk vakbonden die slechts een minderheid van de werknemers vertegenwoordigen. Deze gevallen van afzonderlijke akkoorden laten een gebrek aan regulering zien op het gebied van de beoordeling van de representativiteit van de bij de collectieve arbeidsonderhandelingen betrokken actoren.

Een andere belangrijke trend in de arbeidsverhoudingen op bedrijfsniveau is het proces van centralisatie. De onderliggende doelstelling van centralisatie in de arbeidsverhoudingen is tijd en geld te besparen en zo de efficiëntie te vergroten. Deze doelstellingen kunnen echter botsen met gevestigde vormen van democratie in vakbonden en sectoren. Plaatselijke vakbondsafdelingen klagen bijgevolg dat werknemersvertegenwoordigers op fabrieksniveau in toenemende mate buiten informatie- en overlegprocessen worden gehouden.

De arbeidsverhoudingen op Europees niveau leken geen grote rol te spelen bij de aanpak van de gevolgen van de crisis, noch op sectoraal niveau noch op bedrijfsniveau. Een van de grote, toekomstige uitdagingen op het gebied van de arbeidsverhoudingen is de noodzaak van effectievere regulering van herstructureringsprocessen op Europees niveau. Omdat verwacht wordt dat er herstructureringsprocessen zullen blijven plaatsvinden, in het bijzonder bij grote bankgroepen, moeten informatie- en overlegprocessen op Europees niveau verder worden ontwikkeld.

De echte uitdaging ligt echter in de uitwerking en uitvoering van proactieve strategieën die anticiperen op veranderingen. In dit verband zouden transnationale raamovereenkomsten een nuttig instrument kunnen zijn. Wanneer grote banken streven naar internationale personeels- en bedrijfsstrategieën, zou een groeiend aantal bedrijven belangstelling kunnen krijgen voor het instellen van transnationale dialoogstructuren om de invoering van internationale beleidslijnen op bijvoorbeeld het gebied van het omgaan met diversiteit, de ontwikkeling van vaardigheden en de evaluatie van prestaties te bevorderen.

Meer informatie

Het verslag *Recession and social dialogue in the banking sector: a European perspective* is te vinden op de website <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1161.htm>.

Neem voor meer informatie contact op met Carlos Vacas Soriano, onderzoeksmedewerker, cva@eurofound.europa.eu.